

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEME LA GAE (HL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

DIBATSELA 2016

MEMORANTAMO

MEPUTSO:70

Palomoka ya matlakala a memorantamo ke 7.

KAROLO YA A: TEKATLHAOLOGANYO**Mekgwa ya go swaya tekatlhaologanyo.**

- Ka lebaka la gore go lebeletšwe kwešišo, mopeleto wo o fošagetšego le moo go nago le diphošo tša polelo ge go fiwa dikarabo, go se ke gwa fiwa kotlo ntle le ge e le gore diphošo tšeo di fetola seo se bolelwago.

Ge e le gore molekwa o šomiša mantšu go tšwa polelong ye nngwe, e sego yeo a lekwago ka yona, mantšu ao a hlokomologwe gomme ge karabo e kwešišega molekwa a se fiwe kotlo. Le ge go le bjalo se se tla amogelwa ge lentšu leo le tšwago polelong ye nngwe le šomišitšwe setšweletšweng gomme le nyakega bjalo ka karabo.

- **Dipotšišong tšeo di bulegilego**, ga go meputso yeo e tla abelwago karabo ya EE/AOWA goba KE A DUMELA/GA KE DUMELE. Lebaka leo le thekgago karabo ke lona leo le abelwago moputso.
- Ga go meputso yeo e tla abelwago NNETE/MAAKA goba NTLHA/KAKANYO. Lebaka leo le thekgago karabo ke lona le tlogo abelwa moputso.
- Ge go nyakega karabo ya lentšu le tee gomme molekwa a efa lefoko ka moka, mo fe moputso **ge fela** lentšu leo le nepagetšego le thaletšwe.
- Ge dintlha tše pedi/tharo di nyakega gomme go filwe tša go feta palo ka tatelano, swaya tše pedi/tharo tša mathomo **fela**.
- Amogela polelo ya semmotwana.
- Go dipotšišo tšeo di nyakago kgetho, amogela tlhaka yeo e sepelelanago le karabo yeo e nepagetšego LE/GOBA karabo ye e ngwadilwego ka botlalo.

POTŠIŠO YA 1**1.1 SETŠWELETŠWA SA A**

1.1.1	Barutwana ba mphato wa 12.	(1)
1.1.2	Mathomong a ngwaga, ka morago ga phatlalatšo ya dipoelo tša marematlou.	(2)
1.1.3	Balekwa ba tla tšweletša diponelopele tša go fapana. Mohlala: Balekwa bao ba sa tšwelelago gabotse ba tla hlohleletšega go boeletša ba tshepa gore ba tla tšwelela.	(1)
1.1.4	Tekodišišo le Tshwaolefsa.	(2)
1.1.5	• Temana ya 2 e tšweletša magato ao a ka tšewago ke morutwana yoo a sa kgotsofatšwago ke dipoelo. • Temana ya 3 e laetša magato ao morutwana a ka a tšeago ge a sa hwetša dipoelo tša gagwe.	(2)

- 1.1.6
- Ke bomang bao ba ka ingwadišetšago ditlhahlobo tša tlaleletšo.
 - Nako yeo ditlhahlobo tša tlaleletšo di ka ngwadišwago ka yona.
 - Letšatši la go tswalela boingwadišo. (3)
- 1.1.7 Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana.
Mohlala:
- Ba bangwe ba balekwa ba ka fa mabaka a maaka.
 - Go kgonthišiša gore lebaka leo le filwego ke la maleba. (2)
- 1.1.8 Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana.
Mohlala:
- Kabo ya thušo ya mašeleng a thuto e fiwa le barutwana bao ba tšwago ka malapeng a batsebalegi.
 - Barutwana bao ba sa dumelelwago go fiwa thušo ye ya mašeleng, go swana le barutwana ba go tšwa dinageng tša ka ntle.
 - Di thuša setšhaba go bana bao ba lego bohlale fela ba hloka mašeleng.
 - Bomenetša bjoo bo dirwago nakong ya kabo ye ya mašeleng.
 - Bjalobjalo. (Tše THARO fela) (3)
- 1.1.9 Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana.
Mohlala:
- Ee: Ka lebaka la go hloka mašeleng.
Ke tsela ya ka pejana ya go fetša dithuto.
Ga e kgethele morutwana thuto yeo a nyakago go e dira.
 - Aowa: Ga ba nyake gore ba ye felo fao ba tla tlogo ba lefela tšhelete yeo ka morago.
Ba tla ya go Funza Lushaka ka ge yona e sa lefelwe ebile e sa tšee nako ye telele go fa thušo ya mašeleng. (2)
- 1.1.10 Balekwa ba tla tšweletša maikutlo a go fapana.
Mohlala:
Lethabo/Kgahlego
Seo se bolelwago ke Tona ya Thuto ke tshedimošo ya maleba le tlhohleletšo go barutwana ka moka. (2)

1.2 SETŠWELETŠWA SA B

- 1.2.1 A/Balekwa ba ngwala tlhahlobo. (1)
- 1.2.2
- Ditšweletšwa ka bobedi bja tšona di mabapi le tlhahlobo (ya marematlou).
 - Setšweletšweng sa A temaneng ya 1 go bolelwa ka barutwana bao ba tšweletšego le bao ba sa tšwelelago gabotse ba fiwa tlhohleletšo, mola setšweletšwa sa B se bontšha barutwana ba ngwala tlhahlobo.
 - Molaetša wa tšona o bontšha goba o tšweletša barutwana ba katanela bokamoso bja bona. (3)

- 1.2.3
- Go hlokomela balekwa ge ba ngwala.
 - Go kgonthiša gore balekwa ba bolokegile.
 - Go kgonthiša gore balekwa ga ba ngwalolle dikarabo go tšwa methopong yeo e sa dumelelwago/ ga ba kopiše.
(Tše PEDI fela). (2)
- 1.2.4
- Taetšo ya go re ba tsena sekolong sefe.
 - Go re ba fapane le balekwa bao ba ithutago ba le gae. (2)
- 1.2.5
- Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana.
Mohlala:
Ke ya maleba:
Balekwa ba dutše ka o tee ka o tee.
Dipanka di dutše ka go latelana.
Sekgoba gare ga dipanka ke sa maleba.
(Tše PEDI fela). (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO**Mokgwa wa go swaya kakaretšo:****Kabo ya meputso:**

D = Dintlha

P = Polelo

M = Mantšu

D = Dintlha tše šupa (7) tše di tšweleditšwego = meputso ye šupa (7)

P = Polelo = (3)

Palomoka ya meputso: (10)

Kabo ya meputso ya polelo

- Moputso o 1 o abelwa dintlha tše 1–3
- Meputso ye 2 e abelwa dintlha tše 4–5
- Meputso ye 3 e abelwa dintlha tše 6–7

Kabo ya meputso ya polelo ge molekwa a ngwalolotše dintlha:

- 0 ge a ngwalolotše dintlha tše 6–7.
- Moputso o 1 ge a ngwalolotše dintlha tše 1–5.

ELA HLOKO:**Palo ya mantšu:**

- Baswai ba swanetše go kgonthišiša palo ya mantšu ao a ngwadilwego.
- Molekwa ga se a swanela go fokoletšwa meputso ge a sa laetša palo ya mantšu goba ge a sa bala mantšu gabotse.
- Ge palo ya mantšu e feta ao a nyakegago, bala a mahlano ka morago ga ao a nyakegago gomme o hlokomologe ao a šetšego.

POTŠIŠO YA 2

Mehlala ya dikarabo:

Kakaretšo ka temana

Komelelo ke leswena. Komelelo e hlola tlhokego ya meetse le dijo. Balemi ba hwelwa ke maruo ka lebaka la tlala le komelelo. Ba šomiša tšhelete ye ntši go reka didirišwa tša go nwešetša mašemo le go epa meetse. Mello ya hlaga e hlola tshenyo ye kgolo nageng ka moka gomme go ba le tšhilafalo ye kgolo ya moya. Malwetši e ba a mantši gomme a bolaya batho. Balemi ba bantši ba rekiša maruo a bona pele a ehwa. Theko ya dijo e ya godimo gomme bahloki ba hloka lehea le lešweu leo le šomišetšwago go dira bupi.

Kakaretšo ka dintlha

	DITSOPOLWA		DINTLHA
1	'Go ba le tlhaelelo ye kgolo ya meetse le bjang bja go fepa maruo.'	1	Komelelo ke leswena/komelelo e hlola tlhokego ya meetse le dijo.
2	'Balemi ba bantši ba loba maruo ka lebaka la go bolawa ke tlala le lenyora.'	2	Balemi ba hwelwa ke maruo ka lebaka la tlala le komelelo.
3	'Tšhelete ye ntši ya balemi e šomišetšwa go reka didirišwa tša go nwešetša mašemo le go epa meetse.'	3	Ba šomiša tšhelete ye ntši go reka didirišwa tša go nwešetša mašemo le go epa meetse.
4	'Mehlare ya dikgong tša go gotša mollo, mehlare ya dikenywa le bjang di a fišwa etšwe di dutše di se gona'.	4	Mello ya hlaga e baka tshenyoye ye kgolo nageng ka moka gomme go ba le tšhilafalo ye kgolo ya moya.
5	'Malwetši e ba a mantši gomme batho ba a lwala, ba hlokofala'.	5	Malwetši e ba a mantši gomme a bolaya batho.
6	'Ba bangwe ba balemi ba gapeletšega go rekiša maruo a bona pele a felela sa ruri.'	6	Balemi ba bantši ba rekiša maruo a bona pele a ehwa.
7	'Ka nako ya komelelo, puno e no ba go jela lehlakeng mola theko ya dijo le yona e eya marung.'	7	Theko ya dijo e ya godimo.

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 10

KAROLO C: DIBOPEGO LE MELAO YA TŠHOMIŠO YA POLELO**Mekgwa ya go swaya karolo ya C:**

- Mopeleto
 - Dikarabo tša lentšu le tee di abelwe moputso le ge di na le mopeleto wo o fošagetšego ka ntle le ge e le gore phošo ya mopeleto e fetola tlhalošo ya lentšu.
 - Go dikarabo tša lefoko le le feletšego, mopeleto wo o fošagetšego o swanetše gore o fiwe kotlo ge phošo e le go sebopego sa polelo seo se lekolwago.
 - Mo go lekolwago kopafatšo, karabo e be le maswaodikga.
- Go Leleme la Gae, diboepgo tša mafoko di swanetše gore di nepagale go ya ka Thutapolelo gomme di tšweletše mafoko ao a feletšego/go ya ka ditaelo.
- Go dipotšišo tšeo di nyakago kgetho, amogela tlhaka yeo e sepelelanago le karabo yeo e nepagetšego LE/GOBA karabo ye e ngwadilwego ka botlalo bjalo ka karabo ye e nepagetšego.

POTŠIŠO YA 3

- 3.1 *C/Chupa Chups* (1)
- 3.2
 - Pongpong ya go ratwa ke basadi fela ka ge ba tseba tša maemo, e sego banna.
 - Ya go ratwa ke basadi fela.
(E TEE fela) (1)
- 3.3 Fonte ye kgolo e tšweletša kgopolokgolo ya papatšo/maatlakgogedi mola fonte ye nnyane e thekga molaetša wo o tšweletšwago ke fonte ye kgolo. (2)
- 3.4 Ditšhošane di šikologa pompong go laetša gore ga e na swikiri/ga e na kgogedi. (1)
- 3.5
 - Go laetša gore ditšhošane di ka se e namele ka ge e se na swikiri.
 - Go gokagoketša bareki.
 - Go goga šedi ya mmadi.
(Tše PEDI fela) (2)
- 3.6 Ka go diriša polelo ya gore pompong ye e lwantšha malwetši. (1)
- 3.7 Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana.
Mohlala:
Ee:
 - Ka setšo, gantši basadi ke bona ba apeago ka gae.
 - Gantši basadi ke bona ba rekago dijo.
Goba
 Aowa:
 - Go na le banna bao ba ithutetšego mošomo wa go apea.
 - Banna le bona ba a apea ka malapeng a bona.
 - Banna le bona ba reka dijo. (E TEE fela) (2)

[10]

POTŠIŠO YA 4

- 4.1 B/Kgatelelo ya bašomi. (1)
- 4.2 Wa ntotoma – Le hlaloša gore morwalo ke wo mogolo kudu. (2)
- 4.3 Ka moka ba tšile mošomong/Ka moka ba rwele morwalo.
(E TEE fela) (1)
- 4.4 O laetša gore motho wa leoto la go se itekanele o kgona mošomo go swana le batho ba maoto a go itekanela/Ga go kgethologanyo.
O laetša gore motho wa leoto la go se itekanele le yena o a amogelega mešomong go swana le batho bao ba itekanetšego.
O laetša tekatekano yeo e tšweletšwago ke molaotheo.
(Tše PEDI fela). (2)
- 4.5 Tirišo ya ditho tša mmele wa gagwe e laetša go galefela bašomi.
O ba gegea ka gore o rwele morwalo wa go swana le wa bona mola wa gagwe e le wo monnyane.
O ba omanya ka go ba botša gore ba dira matepe mošomong.
(Tše PEDI fela). (2)
- 4.6 Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana.
Mohlala:
Ee, Batho bao ba sa itekanelago le bona ba thwetšwe mošomong.
Bašomi ba thwetšwe ntle le kgethollo ya bong.
Goba
Aowa, Mošomi yo a sa itekanelago o filwe mošomo wa boima.
Molaodi o hloriša bašomi.
Molaodi o na le kgatelelo go bašomi. (2)

[10]**POTŠIŠO YA 5**

- 5.1 Lediri – ithuta.
Lehlathi – bošaedi (ka bošaedi) (2)
- 5.2 Go se be batswadi pele ga nako. (1)
- 5.3 Phadiphadi! – le laetša bokamoso bjo bobotse/bja katlego go barutwana. (1)
- 5.4 Ye – lekgokahlaodi, Kgolo – lehlaodi. (2)
- 5.5 Phadima – Mokgadi o na le bokamoso bja go phadima.
Phadima – Sefatanaga sa gagwe se hlwekile ebile se a phadima.
Phadima – Mokgadi matšatši a o a phadima ka gore o ja gabotse. (2)
- 5.6 Leba ke lentšu leo le šomago sebakeng sa lediri.
Leba la go swantšha. (2)

[10]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 30
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 70